

*Anna Wiśniewska*

## **ISTOTA I FORMY ILOŚCIOWYCH PRZEKSZTAŁCEŃ PRZEDMIOTOWYCH W POLSKIM PROCESIE CYWILNYM**

Problematyka teoretyczna i praktyczna instytucji przedmiotowej zmiany powództwa jest znacznie bardziej rozległa i skomplikowana aniżeli wynikałoby to na pierwszy rzut oka z treści art. 193 k.p.c.<sup>1</sup>, który normuje ją z punktu widzenia właściwości sądu, wyznaczając wskazówki o charakterze technicznym, określające, w jaki sposób sąd ma postępować w poszczególnych wypadkach uwzględnionego przekształcenia, oraz w jakiej formie powód powiadamia pozwanego o zmianie powództwa w toku procesu, aby wywołało ono skutek przewidziany w powołanym wyżej przepisie.

Zmiana powództwa została unormowana w art. 193 k.p.c. i nie obejmuje podmiotowych przekształceń powództwa. Na gruncie obecnie obowiązującego Kodeksu postępowania cywilnego zmiana powództwa pod względem podmiotowym stanowi zupełnie odrębny problem zmiany stron oraz uczestników postępowania i została unormowana w osobnych przepisach (art. 194–198 k.p.c.). Rzeczą charakterystyczną jest, że przepis art. 193 k.p.c. normujący problematykę przekształceń przedmiotowych nie wyodrębnia dwóch zasadniczych elementów powództwa, którymi są żądanie i podstawa. Mówi jedynie o wystąpieniu z nowym roszczeniem. Na szczególne podkreślenie zasługuje też okoliczność, iż obecny Kodeks postępowania cywilnego (podobnie jak Kodeks postępowania cywilnego z 1932 r.) nie podaje definicji ustawowej zmiany powództwa, pozostawiając tę kwestię teorii procesu, a stanowi jedynie, kiedy jest ona dopuszczalna.

Należy wobec tego ustalić, jakie czynności procesowe powoda stanowią przekształcenie przedmiotowe według polskiej procedury cywilnej oraz sformułować definicję tego przekształcenia. Wydaje się konieczne zwrócenie uwagi na fakt, że należy ściśle rozróżnić ocenę dopuszczalności pewnych czynności procesowych powoda, stanowiących skądinąd niewątpliwie zmianę powództwa, oraz ocenę, czy dana czynność procesowa podmiotu wszczynającego postępowanie stanowi

---

<sup>1</sup> Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 1360, z późn. zm.).

na gruncie procedury zmianę powództwa. Dalsze rozważania prowadzić będą właśnie do ustalenia wyodrębnienia poszczególnych wariantów przekształceń przedmiotowych ze względu na skutki, jakie powodują one w procesie, i ich kwalifikację do kategorii pojęciowej zmiany powództwa.

Najogólniej bowiem rzecz ujmując, zmiana powództwa to taka czynność procesowa powoda, która prowadzi do przekształceń poszczególnych jego elementów, wywierając w ten sposób bezpośredni wpływ na toczące się postępowanie cywilne. Jednakże nie może ona powodować przerwania ciągłości procesu. Konieczne jest zachowanie związku między procesem sprzed przekształcenia i po nim, polegającego na tym, że czynności procesowe stron oraz zgromadzony materiał dowodowy pozostają choćby częściowo aktualne w postępowaniu toczącym się po przekształceniu<sup>2</sup>.

J. Jodłowski odróżnia zmianę przedmiotową w znaczeniu ścisłym i w znaczeniu szerokim. Według niego przekształcenie przedmiotowe – w ścisłym znaczeniu – polega na zgłoszeniu żądania innego przedmiotu świadczenia zamiast żądanego pierwotnie (np. żądanie zasądzenia odszkodowania pieniężnego zamiast przywrócenia rzeczy do stanu pierwotnego lub odwrotnie) albo na zastąpieniu pierwotnego żądania nowym żądaniem w całości (np. żądanie zasądzenia świadczenia zamiast ustalenia stosunku prawnego lub prawa). Natomiast zmianę przedmiotową w szerokim znaczeniu pojmuje jako „każdą modyfikację przedmiotową żądania zgłoszoną w pozwie, a więc także rozszerzenie lub ograniczenie żądania, jak również wystąpienie z nowym żądaniem obok pierwotnego”<sup>3</sup>.

Według W. Siedleckiego zmiana żądania powództwa polega na zmianie żądanego przedmiotu (zmiana jakościowa żądania) bądź też na zmianie ilościowej żądania przez jego rozszerzenie lub ograniczenie. Zmiana podstawy powództwa polega na zmianie istotnych okoliczności faktycznych uzasadniających żądanie dochodzone pozwem<sup>4</sup>.

Z. Resich definiuje zmianę powództwa jako jednostronną czynność procesową, która doprowadza do jakościowej i ilościowej zmiany żądania, to znaczy – „wprowadza do procesu nowe żądania, wycofuje dotychczasowe lub zmienia okoliczności faktyczne stanowiące podstawę żądania, powodując w ten sposób konieczność jego nowego uzasadnienia prawnego”<sup>5</sup>.

Według W. Broniewicza przedmiotowa zmiana powództwa polega na zmianie któregośkolwiek z elementów określających jego tożsamość, a więc na zmianie

<sup>2</sup> Por. M. Jędrzejewska, K. Weitz, (w:) T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Postępowanie rozpoznawcze*, Warszawa 2012, s. 934, oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 grudnia 2007 r., V CSK 301/07, OSNC 2009, nr 2, poz. 33.

<sup>3</sup> J. Jodłowski, Z. Resich, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 1979, s. 143–144.

<sup>4</sup> W. Siedlecki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1972, s. 255.

<sup>5</sup> Z. Resich, *Zmiana powództwa*, „Państwo i Prawo” 1955, z. 9, s. 398.

jego żądania lub podstawy faktycznej, przy czym może mieć charakter ilościowy i jakościowy<sup>6</sup>.

H. Pietrzkowski twierdzi, że istota przedmiotowej zmiany powództwa polega na zmianie żądania lub podstawy faktycznej powództwa albo na zmianie obu tych elementów równocześnie<sup>7</sup>. Podnosi, że zmiana powództwa może polegać na wystąpieniu z nowym roszczeniem zamiast pierwotnego – tego rodzaju zmiana powództwa zawiera w sobie dorozumiane cofnięcie żądania pierwotnego – oraz wystąpieniu z nowym roszczeniem obok dotychczasowego, a także na rozszerzeniu pierwotnego powództwa. Autor słusznie zauważa, że „zmiana powództwa polegająca na wystąpieniu z nowym roszczeniem obok pierwotnego jest przedmiotową kumulacją roszczeń, tyle tylko, że dokonaną po wszczęciu procesu”<sup>8</sup>.

Należy nadmienić, że nie stanowi przedmiotowej zmiany powództwa sprośowanie, bliższe określenie żądania, uzupełnienie jego podstawy faktycznej lub samo wskazanie alternatywnej podstawy materialnoprawnej dochodzonego roszczenia bez zmiany żądania i okoliczności faktycznych je uzasadniających<sup>9</sup>.

Niewątpliwie więc tradycyjna kwalifikacja przedmiotowych przekształceń opiera się na kryterium zmiany ilościowej i jakościowej. Szeroki zakres problematyki przekształceń przedmiotowych powództwa nie pozwala jednak na jej przedstawienie w całości. Dlatego też w dalszej części rozważań pomijam zmianę jakościową i ograniczam się jedynie do ilościowej zmiany powództwa<sup>10</sup>.

Do czynności powoda zmierzających w kierunku zmiany ilościowej powództwa należy zarówno czynność rozszerzająca zakres przedmiotu procesu, jak i ograniczająca jego ramy.

Niewątpliwie rozszerzenie powództwa może obejmować zmianę równocześnie obu jego elementów – żądania i podstawy faktycznej. Wydaje się jednak, że może ono przebiegać też w takiej formie, iż ulegnie przekształceniu tylko jeden z tych elementów bez równoczesnej zmiany drugiego. Stwierdzenie to zachowuje swą aktualność zarówno przy zmianach ilościowych, jak i jakościowych.

Powstaje więc pytanie, czy w ramach przekształcenia w formie rozszerzenia powództwa można wyodrębnić jego zmianę wyrażającą się jedynie w rozszerzeniu żądania. Kodeks postępowania cywilnego z 1932 r. wyraźnie stanowił, że nie uważa się za zmianę powództwa rozszerzenia żądania w zakresie właściwo-

<sup>6</sup> W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1975, s. 144.

<sup>7</sup> H. Pietrzkowski, *Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych*, Warszawa 2009, s. 302.

<sup>8</sup> *Ibidem*, s. 303.

<sup>9</sup> Por. wyrok Sądu Najwyższego cyt. w przyp. 2, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 lipca 2010 r., II CSK 645/09, Lex nr 852546, oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 maja 2009 r., V CSK 439/08, Lex nr 518121. Por. także P. Telenga, (w:) A. Jakubecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 272.

<sup>10</sup> Zmianę przedmiotową powództwa opartą na kryterium jakościowym omawiam szeroko w artykule A. Wiśniewskiej, *Istota i formy jakościowych przekształceń przedmiotowych w polskim procesie cywilnym*, (w:) M. Jędrzejewska, T. Ereciński (red.), *Studia z prawa postępowania cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Zbigniewa Resicha*, Warszawa 1985, s. 287 i n.

ści sądu, jeżeli nie ulega zmianie podstawa powództwa. Obecnie obowiązujący Kodeks postępowania cywilnego nie zawiera takiego negatywnego unormowania. Wydaje się, że omawiany wariant stanowi na gruncie aktualnej ustawy procesowej jedną z figur przekształceń przedmiotowych. Instytucja przekształceń przedmiotowych składa się bowiem z wielu wariantów, przy czym właściwie żaden z nich nie znajduje wyraźnego ograniczenia w Kodeksie postępowania cywilnego, który w tym względzie wyraźnie dąży do odformalizowania postępowania. Istotnym argumentem potwierdzającym słuszność takiego poglądu jest fakt, że zakres przedmiotu procesu przed rozszerzeniem żądania powództwa różni się od przedmiotu procesu po jego dokonaniu, a więc widoczne są wyraźne skutki, jakie rozszerzenie to wywiera na tok postępowania.

Przekształcenie powództwa w formie rozszerzenia samego żądania występuje często w praktyce w postępowaniu o zasądzenie roszczeń majątkowych (np. w sprawach o odszkodowanie). W doktrynie za wyodrębnieniem zmiany powództwa w formie rozszerzenia jego żądania opowiedzieli się W. Siedlecki, J. Jodłowski, W. Berutowicz, W. Broniewicz i K. Piasecki<sup>11</sup>. Stanowisko to znalazło również oparcie w orzecznictwie Sądu Najwyższego, który przyjął, że „rozszerzenie żądania pozwu na równi z każdą inną zmianą tego żądania stanowi zmianę powództwa. Cechą zaś charakterystyczną rozszerzenia żądania w odróżnieniu od innych wariantów zmiany powództwa jest wprowadzenie tą drogą do procesu dalszego roszczenia, które w ogóle, lub też przynajmniej w danym zakresie, nie było jeszcze przedmiotem sporu, i to nie w miejsce, lecz obok dotychczasowego roszczenia, które nadal jest dochodzone”<sup>12</sup>.

Kolejną kwestią związaną z rozszerzeniem powództwa jest, czy można uznać za przekształcenie przedmiotowe rozszerzenie jedynie jego podstawy, z pominięciem żądania.

Podstawę powództwa stanowią okoliczności faktyczne uzasadniające żądanie. Muszą one pozostawać w określonym stosunku do żądania, łącząc się z nim w pewną całość, objętą nazwą powództwa. Z tego właśnie punktu widzenia należy podejmować analizę, jak dalece ma być sprecyzowany stopień szczegółowości faktów przytoczonych przez podmiot wszczynający postępowanie, aby uznać, że stanowią one pełną podstawę faktyczną. Nie muszą to być wszystkie okoliczności, lecz tylko te, które tworzą zespół faktów wystarczająco motywujących żądanie w sensie jego prawnego uzasadnienia. W związku z powyższym, wydaje się, że nie będzie przekształceniem przedmiotowym powództwa przytoczenie

<sup>11</sup> W. Siedlecki, *Postępowanie cywilne w zarysie...*, s. 255; J. Jodłowski, Z. Resich, *Postępowanie...*, s. 144; W. Berutowicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1974, s. 136 i n.; W. Broniewicz, *Postępowanie...*, s. 144; K. Piasecki, *Przedmiotowe przekształcenia procesu cywilnego*, „Nowe Prawo” 1973, nr 11, s. 1554.

<sup>12</sup> Uchwała całej Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 14 kwietnia 1954 r., C. Prez. 15/55, OSN 1956, poz. 31; uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 1960 r., I CO 5/60, OSNCP 1961, poz. 3.

jakiegokolwiek faktu, lecz jedynie przytoczenie takich okoliczności, które zmieniają w jakiś sposób identyczność pierwotnego powództwa, prowadząc do jego nowego prawnego uzasadnienia oraz wpływając na zakres toczącego się postępowania. Dlatego też trafny i w pełni przekonujący jest pogląd Z. Resicha, który stwierdza, iż za zmianę powództwa nie można uznać takich czynności powoda, jak: drobne sprostowanie, bliższe określenie żądania lub uzupełnienie faktycznej podstawy pozwu, czy też jej nieznaczna zmiana, która w istocie nie prowadzi do nowego prawnego uzasadnienia żądania<sup>13</sup>. Podobnie należy przyznać rację W. Siedleckiemu, który słusznie podnosi, że nie każde przytoczenie nowych okoliczności faktycznych na uzasadnienie żądania pozwu będzie według Kodeksu postępowania cywilnego traktowane jako zmiana podstawy powództwa<sup>14</sup>.

Reasumując powyższe wywody, wydaje się, że samoistne rozszerzenie podstawy powództwa stanowi jego przedmiotowe przekształcenie z uwagi na skutki, jakie wywołuje w procesie. Polega bowiem ono w istocie na powołaniu takich nowych okoliczności sprawy, które prowadzą do nowego prawnego uzasadnienia żądania, ale nie zamiast dotychczasowego, lecz obok niego. Nowa rozszerzona podstawa faktyczna mieści więc w sobie okoliczności, które wypełniają dodatkową dyspozycję bądź dodatkowe dyspozycje norm prawnych, zmieniając w ten sposób poprzedni kształt powództwa w kierunku dodatkowej kwalifikacji prawnej oraz rozszerzając ramy całego postępowania. Ujmując krótko, poszerzenie podstawy faktycznej sprowadza się w każdym wypadku do kumulacji dwóch lub więcej podstaw o zróżnicowanym uzasadnieniu prawnym. Dlatego też nie każde powództwo będzie mogło podlegać przekształceniu w formie samoistnego rozszerzenia ilościowego jego podstawy. Jako przykład może posłużyć powództwo o zasądzenie alimentów, gdy podstawę stanowią z jednej strony usprawiedliwione potrzeby uprawnionego, z drugiej zaś zarobkowe i majątkowe możliwości zobowiązanego (art. 135 § 1 k.r.o.<sup>15</sup>). W ramach tej podstawy może dochodzić do podnoszenia nowych okoliczności, które będą rzutowały na wyrok sądu, jednakże nie będzie to przekształcenie rozszerzające podstawę powództwa, gdyż wszystkie te nowe okoliczności będą mieściły się w ramach jednej i tej samej podstawy określonej dyspozycją art. 135 § 1 k.r.o.

Należy podkreślić, że rozszerzenie podstawy faktycznej najczęściej idzie w parze ze zmianą żądania, chociaż w wyjątkowych wypadkach nie jest wykluczone samodzielne przekształcenie podstawy. Na przykład: powód pierwotnie uzasadnia żądanie eksmisji jedynie niemożnością wspólnego zamieszkania

<sup>13</sup> Z. Resich, *Glosa do orzeczenia Sądu Najwyższego z 13 września 1960 r.*, 2 CR 212/60, OSPiKA 1961, poz. 210.

<sup>14</sup> W. Siedlecki, *Glosa do orzeczenia Sądu Najwyższego z 30 stycznia 1949 r.*, WAC 85/49, „Nowe Prawo” 1951, nr 7–8, s. 86.

<sup>15</sup> Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 682, z późn. zm.).

z pozwanym, następnie jednak podnosi, że zachodzi ponadto brak podstawy prawnej do dalszego zajmowania lokalu przez najemcę.

Całościowe rozszerzenie powództwa w postaci równoczesnego rozszerzenia obu jego elementów – żądania i podstawy faktycznej – stanowi także jeden z wariantów jego przekształcenia. W literaturze za tym poglądem wypowiedzieli się Z. Resich, J. Jodłowski, W. Siedlecki, K. Piasecki i W. Broniewicz<sup>16</sup>. Odmienne stanowisko zajmował w okresie międzywojennym E. Waśkowski<sup>17</sup>. Za powyższym poglądem przemawia ta sama argumentacja, która była przytoczona wcześniej, a dotyczyła zasadności wyodrębnienia modelu zmiany powództwa w postaci poszerzenia poszczególnych jego elementów.

Łączne rozszerzenie żądania i podstawy faktycznej powództwa występuje nie tylko w sprawach o zasądzenie roszczeń majątkowych, ale także w postępowaniu w sprawach o prawa niemajątkowe. Przykładem jest postępowanie rozwodowe, kiedy początkowo powód żąda orzeczenia rozwodu bez orzekania o winie, następnie jednak rozszerza podstawę faktyczną o nowe okoliczności i opierając się na nich wnosi o orzeczenie rozwodu z wyłącznej winy drugiego małżonka. Rozszerza więc swoje żądanie z powołaniem się na rozszerzoną podstawę faktyczną, wpływając na zmianę kwalifikacji prawnej sprawy.

Do ilościowych zmian powództwa w kierunku rozszerzającym należy zaliczyć również wystąpienie przez powoda z nowym roszczeniem obok pierwotnego. Taką formę zmiany przewiduje art. 193 § 2 k.p.c.

Zmiana powództwa w formie kumulacji doprowadza już w toku procesu do połączenia roszczeń, o których sąd będzie w zasadzie zawsze orzekał w jednym procesie. Sąd może jednak zarządzić co do poszczególnych roszczeń oddzielną rozprawę (art. 218 k.p.c.) oraz wydać co do nich wyrok częściowy (art. 317 k.p.c.). W takiej sytuacji przekształcenie przedmiotowe dokonane przez stronę ulegnie zniweczeniu w związku z decyzją sądu o rozdzieleniu spraw z uwagi na zasadność ich rozpoznawania i rozstrzygania na osobnych rozprawach.

Należy podkreślić, że w istocie rozszerzenie powództwa w formie kumulacji unormowane w art. 193 k.p.c. doprowadza do takich samych skutków, jakie wystąpią w razie skorzystania z instytucji kumulacji roszczeń uregulowanej przez art. 191 k.p.c. Istotna różnica sprowadza się jedynie do tego, że zgodnie z art. 191 k.p.c. powód dokonuje połączenia dochodzonych roszczeń już w samym pozwie, podczas gdy w wypadku zmiany powództwa przytacza nowe żądania wraz z uzasadnieniem dopiero w trakcie procesu, uruchamiając w ten sposób instytucję przekształcenia.

Zagadnienie występowania zmiany powództwa w formie kumulacji przedmiotowej nie budzi wątpliwości w doktrynie i orzecznictwie. Sąd Najwyższy

<sup>16</sup> Z. Resich, *Zmiana...*, s. 406; W. Siedlecki, *Postępowanie cywilne w zarysie...*, s. 201; K. Piasecki, *Przedmiotowe przekształcenia...*, s. 1555; W. Broniewicz, *Postępowanie...*, s. 144, oraz J. Jodłowski, Z. Resich, *Postępowanie...*, s. 144.

<sup>17</sup> E. Waśkowski, *Powództwo i jego zmiana*, „Polski Proces Cywilny” 1935, nr 3, s. 70.

w jednym ze swych orzeczeń potwierdził ogólnie akceptowany pogląd, że kumulacja kilku roszczeń w procesie, polegająca na wystąpieniu z nowym mającym samodzielny byt roszczeniem obok pierwotnego, stanowi zmianę powództwa<sup>18</sup>. Bardzo trafne i istotne jest podkreślenie w tezie, że nie ma konieczności istnienia związku wewnętrznego roszczeń w wypadku ich kumulacji przedmiotowej w procesie. Nie ma bowiem takiego warunku w art. 191 k.p.c., którego treść należy stosować również do kumulacji dokonywanej już w toku postępowania.

Prezentowane stanowisko Sądu Najwyższego w odniesieniu do omawianej kwestii zostało zaaprobowane w doktrynie przez W. Siedleckiego, który podkreślił poprawność przeprowadzanej w orzeczeniu wykładni przepisów Kodeksu postępowania cywilnego określających warunki, pod jakimi dopuszczalna jest w procesie kumulacja roszczeń. Wskazał jednak przy tym, że taka kumulacja niewątpliwie wpłynie na przedłużenie postępowania<sup>19</sup>.

W tym miejscu należy postawić istotne pytanie – czym wobec tego różni się równoczesne przekształcenie rozszerzające żądania i podstawy od instytucji kumulacji roszczeń, która także stanowi wariant rozszerzającego przekształcenia przedmiotowego. Otóż instytucję kumulacji roszczeń charakteryzuje samodzielny byt każdego roszczenia. Wynikają one nie z tego samego, lecz z różnych stosunków prawnych, w związku z czym o każdym z nich sąd mógłby rozstrzygać w osobnym procesie, wszczętym z oddzielnych powództw. Ponadto nie musi między nimi istnieć żaden związek wewnętrzny, konieczna jest jedynie tożsamość podmiotów poszczególnych stosunków prawnych, z których wynikają owe roszczenia. Tymczasem w przypadku rozszerzenia równoczesnego żądania i podstawy faktycznej powództwa zmiana ilościowa obu jego elementów następuje w odniesieniu do roszczeń ściśle ze sobą związanych, w szczególności wspólnymi elementami zdarzeń prawnych, z których te roszczenia wynikają.

Do czynności procesowych powoda zmierzających w kierunku zmiany ilościowej należy zaliczyć także i te, które ograniczają powództwo, prowadząc w konsekwencji do ograniczenia przedmiotu procesu. Niewątpliwie ograniczenie żądania pozwu jest czynnością strony wpływającą na rozstrzygnięcie sądu. W literaturze procesowej ograniczenie żądania zostało uznane za zmianę powództwa przez M. Waligórskiego, W. Siedleckiego, J. Jodłowskiego, Z. Resicha i K. Piaseckiego<sup>20</sup>.

Należy podkreślić, że nowelizacja dawnego Kodeksu postępowania cywilnego z 1950 r. wprowadziła możliwość kwalifikowania ograniczenia żądania jako przekształcenia przedmiotowego. Bowiem na gruncie art. 212 k.p.c. z 1932 r.

<sup>18</sup> Orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 1975 r., 2 CZ 52/79, OSNCP 1979, poz. 246.

<sup>19</sup> *Ibidem*, s. 101.

<sup>20</sup> M. Waligórski, *Proces cywilny. Dynamika procesu*, Warszawa 1948, s. 298; Z. Resich, *Glosa do orzeczenia Sądu Najwyższego cyt. w przyp. 11*; K. Piasecki, *Przedmiotowe przekształcenia...*, s. 1553; W. Siedlecki, *Postępowanie cywilne. Część szczegółowa*, Warszawa 1959, s. 27; J. Jodłowski, Z. Resich, *Postępowanie...*, s. 144.

ograniczenie żądania przy niezmienionej podstawie faktycznej nie stanowiło zmiany. Za przyjęciem poglądu, że ograniczenie żądania pozwu należy uznać za jedną z figur przekształceń, przemawiają te same argumenty natury ogólnej, o których była mowa przy motywacji rozpatrywania dotyczącego kwalifikacji rozszerzenia żądania jako jednego z wariantów zmiany. Argumenty te przytacza szczegółowo K. Piasecki w ramach rozważań na temat różnorodności figur zmian powództwa. Zalicza do nich: wpływ czynności procesowej ograniczającej na zakres przedmiotu postępowania oraz fakt, że instytucja zmiany powództwa składa się z wielu figur, a żadna z nich nie zostaje wyraźnie ograniczona przez przepisy Kodeksu postępowania cywilnego<sup>21</sup>.

Powyższe argumenty, moim zdaniem, są trafne i zasługują na aprobatę wraz ze stanowiskiem, które uzasadniają.

Do odmiennego wniosku można by dojść, gdyby postulować jako kryterium właściwe do określenia pojęcia zmiany powództwa jedynie zmianę pod względem jakościowym. Brak jednak logicznego uzasadnienia na przyjęcie takiego poglądu, gdyż przekształcenia ilościowe powództwa (w tym również ograniczające), tak jak przekształcenia jakościowe, wywierają wskazane wyżej skutki w procesie. Słusznie stwierdza W. Siedlecki, że „każda zmiana powództwa w znaczeniu przedmiotowym jest taką zmianą w rozumieniu art. 193 k.p.c.”. Zastosowanie tak szerokiego pojęcia zmiany powództwa i w jego zakresie rozróżnienie poszczególnych wypadków może być uzasadnione ze względu na inne przepisy proceduralne, na przykład regulujące cofnięcie dotychczasowego powództwa, ograniczenie lub zrzeczenie się roszczenia, które dla dokonania takiej czynności wymagają zgody sądu<sup>22</sup>.

Niewątpliwie najczęściej spotykaną w praktyce formą zwężającej zmiany powództwa jest równoczesne ograniczenie żądania i podstawy faktycznej. Okoliczności faktyczne uzasadniają bowiem i konkretyzują przedmiot sporu, pozostając w ścisłym związku z żądaniem, tworząc łącznie z nim instytucję procesową, jaką jest powództwo. W tych wszystkich wypadkach, w których zmiana powództwa przejawia się w formie jego ograniczenia, aktualne staje się zagadnienie losów pierwotnego powództwa w takim zakresie, w jakim dotknięte jest zmianą<sup>23</sup>.

W wyniku analizy zagadnienia przekształcenia powództwa w formie ograniczenia należy stwierdzić, że stanowi ono niewątpliwie częściowe cofnięcie pozwu<sup>24</sup>. W przypadku więc czynności procesowej strony ograniczającej

<sup>21</sup> K. Piasecki, *Przedmiotowe przekształcenia...*, s. 1554.

<sup>22</sup> W. Siedlecki, *Glosa do orzeczenia Sądu Najwyższego z 22 października 1960 r.*, 4 CR 1012/59, „Nowe Prawo” 1961, nr 11, s. 1478.

<sup>23</sup> Por. M. Lisiewski, *Glosa do orzeczenia Sądu Najwyższego z 17 października 1945 r.*, C III 701/45, „Państwo i Prawo” 1946, z. 5–6, s. 196.

<sup>24</sup> Por. K. Piasecki, *Przedmiotowe przekształcenia...*, s. 1554; E. Warzocha, *Cofnięcie powództwa oraz wniosku wszczynającego postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1977, s. 72, oraz orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 28 lutego 1956 r., III CR 464/57, OSPiKA 1960, poz. 290.

powództwo sąd stosuje art. 355 k.p.c. o umorzeniu postępowania, po uprzednim jednak zastosowaniu art. 203 k.p.c., który przewiduje pewne rygory. Tak więc, zanim sąd wyda postanowienie o umorzeniu postępowania w części wycofanego powództwa, powinien rozważyć, czy cofnięcie nie jest sprzeczne z prawem lub zasadami współżycia społecznego albo czy nie zmierza do obejścia prawa (art. 203 § 4 k.p.c.). Co więcej, jeżeli powód dokonuje ograniczenia powództwa po rozpoczęciu rozprawy, a brak jest w tym zakresie zgody pozwanego, może dokonać omawianego przekształcenia jedynie wraz ze zrzeczeniem się roszczenia (art. 203 § 1 k.p.c.).

Na zakończenie rozważań dotyczących przekształceń przedmiotowych o charakterze ilościowym nasuwa się pewna ogólna refleksja, że zmiany te nie powodują jakiegoś radykalnego przekształcenia elementów powództwa. W związku z tym przebieg postępowania nie podlega na skutek tego rodzaju zmian większym zakłóceniom. Dotychczas dokonane czynności procesowe stron oraz zgromadzony materiał dowodowy nie tracą na znaczeniu i pozostają aktualne.

## BIBLIOGRAFIA

- Berutowicz W., *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1974  
 Broniewicz W., *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1975  
 Jędrzejewska M., Weitz K., (w:) T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Postępowanie rozpoznawcze*, Warszawa 2012  
 Jodłowski J., Resich Z., *Postępowanie cywilne*, Warszawa 1979  
 Lisiewski M., *Glosa do orzeczenia Sądu Najwyższego z 17 października 1945 r., C III 701/45*, „Państwo i Prawo” 1946, z. 5–6  
 Piasecki K., *Przedmiotowe przekształcenia procesu cywilnego*, „Nowe Prawo” 1973, nr 11  
 Pietrkowski H., *Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych*, Warszawa 2009  
 Resich Z., *Glosa do orzeczenia Sądu Najwyższego z 13 września 1960 r., 2 CR 212/60*, OSPiKA 1961, poz. 210  
 Resich Z., *Zmiana powództwa*, „Państwo i Prawo” 1955, z. 9  
 Siedlecki W., *Glosa do orzeczenia Sądu Najwyższego z 22 października 1960 r., 4 CR 1012/59*, „Nowe Prawo” 1961, nr 11  
 Siedlecki W., *Glosa do orzeczenia Sądu Najwyższego z 30 stycznia 1949 r., WAC 85/49*, „Nowe Prawo” 1951, nr 7–8  
 Siedlecki W., *Postępowanie cywilne. Część szczegółowa*, Warszawa 1959  
 Siedlecki W., *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1972  
 Telenga P., (w:) A. Jakubecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2012  
 Waligórski M., *Proces cywilny. Dynamika procesu*, Warszawa 1948  
 Warzocha E., *Cofnięcie powództwa oraz wniosku wszczynającego postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1977

Waśkowski E., *Powództwo i jego zmiana*, „Polski Proces Cywilny” 1935, nr 3  
Wiśniewska A., *Istota i formy jakościowych przekształceń przedmiotowych w polskim procesie cywilnym*, (w:) M. Jędrzejewska, T. Ereciński (red.), *Studia z prawa postępowania cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Zbigniewa Resicha*, Warszawa 1985

## THE NATURE AND FORMS OF QUANTITY AMENDMENTS OF A CLAIM IN POLISH CIVIL PROCEDURE

### Summary

The Polish Code of Civil Procedure (CCP) does regulate the amendments of the subject of claim in Art. 193. It must be observed that the Code (similar to the former Code of Civil Procedure of 1932) does not supply a statutory definition of the amendment of claim, leaving this matter to the theory of civil procedure; the regulation is only concerned with the admissibility of a change. Speaking in most general terms, an amendment of a claim is a procedural act which results in transformation of particular elements of the claim, thus directly influencing the proceedings. However, the continuity of the proceedings before and after the amendment must be preserved, in the sense that earlier procedural acts of the parties and evidence collected remain at least partially pertinent.

The claimant's act amending the claim may as well limit as extend the subject matter of the proceedings. It can also, obviously, contain as well an amendment of the requested remedy as the factual basis of the claim. A separate amendment of only one of those elements seems also possible. As a quantitative amendment of the claim must also be considered the introduction of a new claim besides the original one (a cumulative amendment). Such an amendment is expressly provided by Art. 193 § 2 CCP.

It must be stressed that, as a matter of fact, the extension of the claim in a cumulative form, as regulated in Art. 193§ 2 CPC, shall produce the identical result as if the claimant already in the statement of claim availed of a possibility provided in Art. 191 CCP, namely to cumulate more than one substantive law claim in one statement of claim against the same respondent.

The claimant's procedural acts aimed at the quantitative amendment of the claim include also the limitation of the claim, thus resulting in the limitation of the subject matter of the proceedings. Undoubtedly, the limitation of the claim is a party's procedural act bearing upon the court's decision.

### KEYWORDS

subject matter of proceedings, statement of claim, cumulation of substantive claims, statement of claim, procedural request, amendment of claim, amendment

of the subject of claim, quantitative amendment of claim, cumulative amendment of claim, limitation of claim

### **SŁOWA KLUCZOWE**

przedmiot procesu, pozew, powództwo, kumulacja roszczeń, żądanie pozwu, przekształcenie powództwa, przedmiotowe przekształcenie powództwa, ilościowe przekształcenie powództwa, przekształcenie kumulatywne powództwa, ograniczenie powództwa